

MİLLİ MÜCADELEDE ERMENİ - RUM - YUNAN İTTİFAKI'NIN ANADOLU BASININDAKİ YANKILARI

Arş. Gör. Rahmi ÇİÇEK

Osmanlı Devletinde azınlıkların "cemaat" sisteminden, "milliyetçi azınlıklar" haline dönüşmesinde Fransız ihtilâlinin olduğu kadar, Batılı hristiyan devletlerinde önemli rolleri vardır. Avrupalı devletler dinî koruma bahanesiyle barış zamanı diplomatik girişimler, savaşta beşinci kol faaliyetleri yaparak azınlıkları, Truva atı olarak kullandılar. 1918 yılında Osmanlı devletinin tamamen dağılmaya başlamasıyla Rum ve Ermeni azınlık kendilerine daha çok pay alabilmek için girişimlerini artırmaya başladılar. Bu amaçla yurt içinde ve dışında çeşitli propaganda cemiyetleri oluşturdular. Bunlardan birisi, Cenevre'de 1918 yılında Yunan yanlısı Rumlarla, Ermenilerin oluşturdukları, "Türklerin Zülmüne Uğramış Milletler Birliği"dir. Cemiyetin gayesi, İtilâf devletleri nezdinde basın-yayın ve propaganda yoluyla isteklerini dilegetirmektir. Cemiyet bu gayesini gerçekleştirmek için başta Paris, Londra ve Roma olmak üzere Avrupa'nın çeşitli merkezlerinde ve Amerika'da propaganda komiteleri oluşturarak Türkiye aleyhine kamoyu oluşturmaya çalışmakta idi. Yurt dışında bu ortak faaliyetlerin yurt içinde de devam ettirilerek, zaman zaman çete hareketine dönüştürüldüğünü görmekteyiz¹.

İstanbul'da bulunan Ermeni ve Rum basını birbirlerinin toprak taleplerini destekleyen makale ve yayında bulunuyordu. İstanbul Ermeni basını, Yunanistan'ın ve Rumların İstanbul, Trakya ve Batı Anadolu'daki toprak taleplerini haklı gösteren bilgiler verirken, Rum basını da, Ermenilerin Kilikya ve Doğu Anadolu'daki isteklerini haklı görüyordu. Rum ve Ermeniler arasındaki tek anlaşmazlık konusu, Trabzon vilayetinin paylaşılması meselesiydi. Bu anlaşmazlığı da kendi aralarında belli bir çözüme kavuşturmışlardı².

1 Karal, Enver Ziya; Osmanlı Tarihi, c.5 4. baskı Ankara 1983 s. 25-30.

2 Kitsikis, Dimitri; Yunan Propagandası, İstanbul 1963, s. 268.

Mütareke sonrasında Osmanlı Mebus'an Meclisinde Rum ve Ermeni milletvekillerinin özellikle Rum ve Ermeni muhacirlerin geri dönmeleri, tehcir olayına katılanların cezalandırılmaları konularında hem fikir olarak çeşitli teklifler hazırladıkları görülmektedir. Meclisin dağılmasından sonra ise ortak faaliyetler konusunda kilise ruhanî liderlerinin işbirliği içerisinde oldukları dikkati çekmektedir. Anadolu'da Millî hareketin başlamasıyla birlikte, Ermeni patriki Zaver Efendi ile Rum patriki Germenos'un her vesileyle İtilâf devletlerinin İstanbul'daki temsilcilerini ziyaret ederek, Türklerin savunma bahanesiyle Anadolu'da çete oluşturarak, Ermeni ve Rumları katlettiklerini ileri sürmeye başladılar. Yine bu iki kilise temsilcisi 14 Şubat 1920 tarihinde yaptıkları ziyaretlerde Yunanistanın İstanbul'u işgal etmesine İtilâf devletlerinin izin vermesini istemişlerdi³. Yunan-Ermeni işbirliğinin diğer bir göstergeside, Ermeni cemaati liderlerinden olan Bogos Nubar Paşa ile Yunanistan başvekili Venizelos'un nutuklarının, Arşak Çobanyan tarafından "Ermeni-Rum Kardeşliği" adı altında yayınlanmasıdır⁴. Türk-Yunan savaşı boyunca dini ve siyasi liderler tarafından etki altına alınmaya çalışılan Anadolu Rum ve Ermenileri, bu kişilerin siyasi istekleri doğrultusunda zaman zaman ortak çete teşkil ederek Türk millî hareketine zarar vermek amacıyla masum insanlara karşı katliam ve yağma hareketlerinde bulunmuşlardı.

RUM-ERMENİ ÇETELERİNİN FAALİYETLERİ

Yurt dışından Anadolu içlerine kadar uzanan Ermeni-Rum-Yunan ittifakı, özellikle Yunanistan'ın İzmir'e çıkarma yapması ve Anadolu'yu işgal etmeye başlaması, Ermenilerin de Fransızlarla Güney-doğu Anadolu'ya çıkmaya başlamasıyla çete faaliyetleri şeklinde kendini göstermeye başladı. Bir taraftan Ermeni çeteleri Güney-doğu ve Doğu Anadolu'da Türklere mezalim uygularken, diğer taraftan Yunanistan'ın silahlandığı yerli Rumlar, Batı Anadolu, Trakya ve İstanbul çevresinde Türk köylerini basıyorlardı. Bazı yerlerde ise ittifakın bir göstergesi olarak Rum ve Ermeni çetelerinin birlikte hareket ettikleri görülmektedir. Yunanistan'ın Bursa, Adapazarı ve Balıkesir bölgelerini işgal etmesiyle Rum-Ermeni çetelerinin buradaki faaliyetleri dikkat çekicidir, Anadolu basını tarafından sık sık yazı-

3 Jaeschke, Gothart; Kurtuluş Savaşıyla İlgili İngiliz Belgeleri, Ankara 1971, s. 35, 51, 79, 89.

4 Kitsikis, A.g.e., s. 269.

lan bu çetelerin katliamı, sadece Türk unsuru tarafından değil, Anadolu'da yaşayan Rum-Ermeni ahali tarafından da nefretle karşılanmıştır⁵.

Anadolu Ajansı kanalıyla Anadolu basınına ulaştırılan, basın ve Türk halkı tarafından daima nefretle protesto edilen Rum ve Ermeni çetelerinin faaliyetleri araştırmacılar tarafından bilinmektedir. Birbirinden tamamen bağımsız gibi görünen bu faaliyetler, zaman zaman ortak ideal ve ortak faaliyet olarak devam ettirilmiştir. Rum ve Ermeni çetelerinin birlikte gerçekleştirdikleri faaliyetleri, liderlerin siyasi emellerinin bazı insanları fanatikleştirerek, nasıl akıl almaz boyutlara vardığını göstermesi bakımından Anadolu basınında çıkan haberler ilgi çekicidir.

Kastamonu'da çıkmakta olan Açıksöz gazetesi, "Rum ve Ermeni Mezalimi" başlığı altında, "...yerli Ermeni ve Rumlardan mürekkebin bir çete Eylül'ün üçüncü günü seksenbeş kadın ve bütün erkekler de dahil olduğu, Gemlik şarkındaki Doluca islâm karyesini yakmışlardır"⁶. Konya'da çıkmakta olan Öğüd gazetesi de "Yunan ve Ermeni Vahşeti" başlığı altında, "Yunanlılar tarafından himaye edilmekte olan Rum ve Ermeni çeteleri Bursa mıntikasında faaliyet-i cinayetlerini artırarak yirmişer, otuzar ve bazen yüzer kişilik çeteler halinde islâm köylerini yağma edip, vahşi ve canavarca hareketlerle halkı tehdit etmektedirler. Otuz kişilik bir çete Akça'yı kuşatarak ahalden bir çoğunu tüfenk dipçikleri altında şehit etmişlerdir"⁷. Yine Öğüd gazetesi bu bölge ile ilgili başka bir olayıda, "Ermeni Mezalimi" başlığı altında vermektedir. "Orhangazi müslümanlarının Ermeni çeteleri tarafından katledildiği haber alınmıştır. Ermeniler müslüman karyelerini muhacerete icbâr için kesif ve muhacim çeteler teşkil eylemektedirler. Alınan malumata göre, Ermeni ve Rum çeteleri Türk köylerini imha etmişlerdir. Kubana Ermenilerinden mürekkebin otuz kişilik bir çete Eylül'ün yedisinde Akharem karyesine hücum etmiş, Dumluca Karyesini de ihrak ettikten sonra yağma etmişlerdir"⁸.

Söz konusu bölge Yunanistan'ın işgalindedir. Fakat ittifak burada da yürürlükte, Ermeni çeteleri siyasi hiç bir hak ve talepte bulunmadıkları bu yörede Yunan-Rum istekleri doğrultusunda hareket ede-

5 "Safranbolu, Yabanabad Rum ve Ermenilerin, Yunan ve yerli çetelerin mezalimlerini protestosu" *Açıksöz*, 2 Mayıs 1337, *Vakit*, 1 Mayıs 1337, *Öğüd*, 7 Mayıs 1337.

6 *Açıksöz*, 4 Teşrinievvel 1336.

7 *Öğüd* 30 Kanunuevvel 1336.

8 *Öğüd* 30 Teşrinievvel 1336.

bilmektedir. Bu yöredeki yağma ve kaliam olayları, bölgenin Türk kuvvetlerine geçmesiyle oluşturulan heyetler tarafından döküman haline getirilmiştir⁹.

Yunan işgal bölgesinde buna benzer olaylar olurken, Fransızların işgali altındaki bölgelerde de aynı ortak çete faaliyetlerini görmek mümkündür. Adana yakınlarındaki bir olayla ilgili olarak Açksöz, "Yeniköy ve Paşaköy Rum ve Ermenilerinden müteşekkil çeteler zaman zaman civardaki müslüman köylerine hücum ederek ahali-yi islâmiyeyi tedhiş ve ellerine geçen her cins emvâl ve eşyayı gasp etmekte. Bu havalideki müslüman köylerinden bir çoğunda ancak ikişer üçer islâm hanesi kalmıştır"¹⁰. 1920 yılının sonlarına doğru bölgede faaliyet gösteren Ermeni çetelerinden ve Ermeni lejyonlarının hareketlerinden rahatsız olmaya başlayan Fransızlar, Ermeni lejyonlarını dağıtmaya başladılar. Türk-Fransız yakınlaşması bölgede faaliyet gösteren çetelerin, burada barınamayacaklarını anladıktan sonra, Yunan ordusuna katılmak üzere İzmir'e gidenlerin sayısının Nisan 1921'de beş bin kişi olduğunu yazan, Açksöz,¹¹ Ankara anlaşmasından sonra bu tür göçlerin daha da arttığını zaman zaman verdiği haberlerle teğit etmektedir. Bolu'da çıkmakta olan Türkoğlu gazetesi Kilikya'dan göç ederek İzmir'e gelen Ermeni çetelerinin faaliyetlerini burada sürdürdüklerini belirtmektedir¹². Yine göçlerle ilgili olarak Açksöz, "Dün İskenderun'dan Mersin'e hareket eden Hidiviye kumpanyasının Mahmudiye vapuru ile sekizyüzü mütecaviz Ermeni, İzmir ve Selanik taraflarına gitmektedirler. Bunlardan askerlik yapabileceklerin Yunan ordusuna ilhak edecekleri söyleniyor"¹³, haberini vermektedir. Hakimiyet-i Milliye ise;

"Adana eski günlerin hasretini çok çekti. Son günlerde ümit ışıkları doğmasa idi, vilâyetin Türk unsuru belki bir asır zarfında edilemeyecek katrelere uğrayacaktı. Adana'da 1326 katliamını yapan Ermeniler şimdi takım takım İzmir'e gidiyorlar. Buraya hariçten vurmak ve yakmak için gelmişlerdi. O tarihte zabıta kuvvetini teşkil eden Ermeniler, Fransızların himayesi ile yıkabildikleri kadar yıktılar ve

9 Orta Anadolu'da Yunan Mezalimi, Ankara 1338, Garp Cephesi Erkan-ı Harbiye 2. Şube Neşriyatı.

10 Açksöz 10 Mart 1337.

11 Açksöz 25 Nisan 1337.

12 "...İzmir'de teşkil edilen Ermeni çeteleri müslüman mahallelerini dolaşarak enva-ı mezalim yapmakta ve Akhisar cihetinde de muhtelif kıyafetler altında birçok fecâî irtikab etmektedirler", *Türkoğlu* 14 Mayıs 1338.

13 Açksöz 3 Haziran 1338.

soyabildikleri kadar soydular, fakat vaziyet-i siyasiyenin son şeklini aldıktan sonra fazla kalmalarına imkan kalmadı. Çünkü aldıkları paralar, çaldıkları malları fuzuli yerleştikleri islâm evlerini iade edeceklerdi. Bu firari eşkiya takımları bir müddet evvel sekiz on kişilik avanesiyle beraber İzmir'e gitmeye başladılar. Bu haydutların buradan giden Ermenilerle gittikçe çoğalan maiyetleri, İzmir havalisindeki islâmları kırmaktan başka hiçbir maksada müdrik değildir"¹⁴.

1921 sonlarına doğru Fransızların çekilmesiyle birlikte bölgede bulunan Ermenilerde göçe hız vermeye başladılar. Bu göçlerin büyük çoğunluğunu çeşitli katliam olaylarına katılanlar oluşturmaktadı. Adana'da yayınlanan Ferda gazetesi Ermeni göçleri ile ilgili olarak şu haberlere yer vermektedir;

"Tarsus, Mersin, Ceyhan Ermenilerininde azimete karar verdikleri haber veriliyor. Ceyhan'dan bin ve Tarsus'tan üç bin nüfus gitmeye hazırlanmıştır. Elyevm Dörtüol'da bulunan nüfusun miktarı on bine karibdir"¹⁵.

"...Şimdiye kadar Adana'dan gitmek üzere vesika alanların adeti yirmi bini geçmiştir. Bunların içinden ancak bir kısmı sevk edilmiştir"¹⁶.

"Adana'da Ermenice yayınlanan gazeteler tatil-i neşriyat eyleyerek heyet-i idare ve taharriyâtlarıyla beraber, Adana'dan ayrılmışlardır. Ve matbuatlarının da beraber götürmüşlerdir"¹⁷.

Görüldüğü gibi işgalci güçlerle bölgeye gelen Ermeniler, öçalmak için çeşitli eylemlerde bulunduktan sonra, eylemlerine devam etmek için Yunan işgal bölgesine gitmişlerdir. Çeşitli güçler tarafından kullanılan bu fanatik gruplar kendi insanların geleceğinden ziyade başkalarının oyuna girmişlerdir.

İSTANBUL VE ÇEVRESİNDE RUM-ERMENİ FAALİYETLERİ

Yunanistan, 1830'lardan itibaren dış politikasını, Osmanlı Devletinden toprak koparmak ideali üzerine kurmuştur. Çökmekte olan Osmanlı Devletinin yerine Ege denizini bir "Yunan Denizi" haline

14 *Hakimiyet-i Milliye* 6 Temmuz 1337.

15 *Ferda* 14 Teşrinisani 1337.

16 *Ferda* 17 Teşrinisani 1337.

17 *Ferda* 14 Teşrinisani 1337.

getirmek, “iki kıtaya uzanan ve beş denize açılan Yunanistan”ı gerçekleştirmek peşinde koşmaktaydı. Bir ayağı Asya’da bir ayağı Avrupa’da olacak “Büyük Yunanistan”ı yani Bizans İmparatorluğunu yeniden yaratmak Yunan büyük ideali “Megale İdea’nın tek ülkü-süydü. Venizelos’un 1910 yılında iktidara gelişinden sonra Yunanistan, Balkan harpleri sayesinde topraklarını bir misli büyütmüş, Selanik gibi önemli bir liman şehrinide ele geçirmişti. Bundan sonra ise bütün Rumları bir araya getirmek, Yunan topraklarını bir misli daha büyütme için İstanbul ve Anadolu’daki Rumları teşkilatlandırıyor ve onlara gerekli yardımları yapıyordu¹⁸.

İstanbul’un İtilaf devletleri tarafından işgal edilmesiyle birlikte, Fener Patrikhanesi ve kiliseler bölgede faaliyet gösteren çetelerin merkezi haline geldi. İngilizlerinde devreye girmesi ile Ermeni ve Rumlardan meydana gelen bir istihbarat ve terör örgütü oluşturulmuştur. Her türlü faaliyet kiliselerle sıkı bir bağlantı içerisinde idi. Özellikle Rum kilisesi bu maksatla pek çok teşekkül meydana getirdi. Bunlardan birisi olan “Mavri Mira” heyetinin programında;

- 1- Vilayetler dahilinde çeteler teşkil etmek ve idare etmek.
- 2- Miting tertip etmek.
- 3- Propaganda plânları hazırlamak ve bu alanda faaliyete geçmek.
- 4- Resmi kuruluşların desteğini temin etmek.
- 5- Rum okullarında izci teşkilatı kurmak yirmi yaşını geçmemiş gençleri bu teşkilata dahil ederek yetiştirmek.
- 6- Türkler aleyhine Ermenilerle işbirliği sağlamak¹⁹ gibi maddelerden oluşan faaliyet programında en dikkate değer maddelerden birisi altıncı maddedir.

Teşkilat, gayesini gerçekleştirmek için Fenerli Rum papazları bizzat ve aktif olarak faaliyetlere kattığını görmek mümkündür;

“İstanbul’da bir Rum papazının gelip-geçen Rum gençlere hitaben (Savaş zamanı geldi, geliniz silahlarınızı alınız) diyerek iki gün mütemadiyen yaptığı propaganda nazar-ı dikkatı celp etmiş ve zabıta ve istida ile hükümete ihbar-ı keyfiyet edilmiştir. Hükümetin müracaatı

¹⁸ Kitsikis, a.g.e., s. 21, 22.

¹⁹ Türk-Yunan İlişkileri ve Megolo İdea, Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1975, s. 33-34.

üzerine Düvel-i İtilâfiye zaptiyesiyle birlikte, Fenerdeki Rum patrikhanesi ve civarı taharrî olunarak on bin tüfenk ve seksen mitralyöz ve çok miktarda bomba ve cephane yakalanmıştır"²⁰.

Açıksöz gazetesi de İstanbul ve çevresinde Yunan istekleri doğrultusunda faaliyet gösteren "Etnik-i Eterya" cemiyetiyle ilgili olarak;

"Etnik-i Eterya cemiyeti merkez-i umumisi Patrikhane'nin himayesinde bulunmak ve beraberce çalışmak üzere İstanbul'a nakledilmiştir. İngilizlerin yardımıyla İstanbul ve civarında büyük bir isyan çıkarmak üzere teşebbüsata başlamıştır. Bunlar İstanbul'un her tarafında bilhassa Rumların kitle halinde buldukları yerlerde şubeler açarak esliha deposu ittihaz ve buradan Anadolu'ya gönderilen çeteleri teslih etmektedir. Bu keyfiyeti istihbar eden İtalyan polisi, İngiliz zaptiyesine müracaatla silahları yakalamak istemişse de, İngiliz zaptiyesi, İtalyan polisinin raporunu nazar-ı itibara almaz. Keyfiyet polis müdürü Tahsin'e ihbar edilirse de merhum haber verenleri takdir etmez. İtalyan zabıtası, Fransızlarla müştereken ve resmen hükümeti haberdar ederek mezkur depolar basılmış ve binlerce esliha meydana çıkarılmıştır. Suçlular hakkında yapılacak tahkikat İngilizlerin müdahalesi ile kapatılmıştır"²¹.

Aynı tarihli gazete, ayrıca Etnik-i Eterya cemiyetinin Büyükdere'de bir şube açarak bu şube vasıtasıyla bölgedeki Rum ve Ermeni çetelerine silah sağlandığı ve Kadıköy'de bulunan İngiliz karargahının da bu tür eylemlere göz yumduğu belirtilmektedir²².

Basına yansıyan haberlerden öğrenebildiğimiz kadarı ile İstanbul'da yaşayan pekçok Rum ve Ermenilere ait ev ve işyerlerinde silah bulunduğunu görmekteyiz. Hakimiyet-i Milliye, güvenlik güçleri tarafından Beyoğlu ve Galata civarında yapılan aramalarda pekçok silah ele geçirilmekle birlikte, suçluların İtilâf kuvvetleri tarafından serbest bırakıldığı yazılmaktadır²³. Ele geçen silahların kaynağı ile ilgili olarak Ögüd, Rum ve Ermenilerin Rusya'dan göç etmek zorunda kalan "Menşevik" Ruslardan temin edildiğini ileri sürmektedir. Rum ve Ermenilerin aralarında para toplayarak bu silahları aldıklarını,

20 *Açıksöz* 21 Nisan 1337.

21 *Açıksöz* 15 Mayıs 1337.

22 *Açıksöz* 15 Mayıs 1337.

23 *Hakimiyet-i Milliye* 29 Eylül 1337.

satın alınan silahların kiliselerde depo edildikten sonra çetelere ulaştırıldığını yazmaktadır²⁴.

Çeşitli merkezlerden silah temin edilerek idare edilen çetelerin İstanbul çevresinde pekçok yağma ve kalam olayı gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Anadolu basınına yansıyan bu tür olaylardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür;

“Üsküdar jandarma taburu tarafından Alemdağ civarında Rumlarla meskun Paşa köyüne gönderilen küçük bir müfreze efradından birkaçı şehit olmuştur. Üsküdar taburu nezdinde bulunan İngiliz zabıt ve neferleri refakatında gönderilen ikinci bir müfreze de aynı şekilde mukabeleye maruz kalmış ve bir İngiliz zabiti mecruh olmuştur. Bunun üzerine mezkur karye İngilizler tarafından kundak ve dinamitle berhava edilmiştir”²⁵.

“İstanbul Rum Müdafaa-i milliye Cemiyeti tarafından teşkil ve idare edilen Rum çeteleri Kalabık, Armudlu, Arnavutköy tarafından tahribat etmişlerdir. Bu haydutların vazifesi İslâm köylerini basmak yakıp, yıkmak ve müslüman ahaliyi hatır ve hayale gelmeyen feci işkencelerle imha etmektir. Aynı maksatla yüzseksen kişilik diğer bir Rum çetesinin Beykoz ile Pendik havalisinde görevlendirildiği ve burada icra-ı vahşet edeceği haber alınmıştır”²⁶.

“İstanbul’daki kışlalardan yalnız Selimiye elimizde kalmış idi. O da Yunan askerleri tarafından işgal edilmiş bulunuyor. İstanbul tarafındaki zabitan ve efkârdan Üsküdar cihetine geçmeleri katiyen menedilmiştir. İzmit’te Solaklar ismindeki müslüman köyüne on Rum gelerek iki müslümanı şehit ve mallarını gaspetmişlerdir. Çini karyesi civarında Rum ve Ermenilerden mürekkep bir çeteye, 8 maktul verilmiştir. 3 esir ve 7 hayvan alınmıştır”²⁷.

İstanbul ve Trakya’da faaliyet gösteren bu çetelerden rahatsız olan halk, gazete haberlerine göre, iki yol seçmekte idi. Bunlardan birincisi, Rum ve Ermeni faaliyetlerine karşı silahlı tedbirler alarak milis kuvvetleri oluşturmak²⁸. İkinci yol ise köylerde güvenliklerini kaybeden insanların kendilerini daha iyi güvenlikte hissedecekleri İstanbul şehir merkezine göçmekti²⁹.

24 *Öğüd*, 26 Kanunusani 1337.

25 *Babalık* 28 Temmuz 11337.

26 *Açıksöz* 1 Kanunuevvel 1337.

27 *Açıksöz* 12 Temmuz 1336.

28 *Açıksöz* 12 Temmuz 11336.

29 “Muhacirin Müdürü Umumisinin kayıtlarına göre, göçmen sayısının yüzünü aştığı belirtilmekte” *Açıksöz* 6 Kanunuevvel 1336.

Yine gazete haberlerine göre, İstanbul ve çevresiyle Trakya'da faaliyet gösteren çetelerde görev yapanların birçoğunun Amerika ve Avrupa ülkelerinden gelen Rum ve Ermeniler oldukları, bu kişilerin Yunanistan'da eğitildikten sonra Anadolu'nun çeşitli yerlerine gönderildikleri belirtilmektedir³⁰. Görüldüğü gibi Yunan emelleri doğrultusunda hareket eden Rum ve Ermeniler İtilâf kuvvetleri İstanbul ve çevresini boşaltıncaya kadar eylemlerine devam ederek, burada yaşayan Türk halkına ellerinden geleni yapmışlardır.

YERLİ RUM VE ERMENİLERİN YUNAN ORDUSUNA YARDIMLARI

Türk-Yunan Savaşı'nda çeşitli bölgelerde Yunan emelleri doğrultusunda faaliyet gösteren yerli Rum ve Ermeniler, kurdukları çetelerle Türk halkına akla gelmedik katliam uygularken, bazıları Yunan ordusuna gönüllü yazılma ve maddi yardımlarda bulunma gibi girişimlerle, Anadolu'da Yunanistan'ın ilerlemesi ve yerleşmesine yardımcı oluyordu.

Anadolu basınına yansıyan haberlerde Yunanistan, özellikle ileri harekatta bulunacağı sıralarda yayınladığı bildirimlerle Rum ve Ermenileri silah altına davet ediyordu. Yunan işgal bölgesi dışında ise bu işi, kilise ve papazlar yürütmekte idi. Fener Rum Patrikliği İzmir işgalinden altı gün önce Osmanlı Rumlarının her türlü tebaalık sorumluluklarından muaf olduklarını ilan ederek işgal karşısında tutumunu ortaya koymuştu. Ayrıca Yunan ordularının hristiyanlık adına mukaddes cihat yaptıklarını ve Türkiye'deki Rumların Yunan ordusuna katılması ve bundan böyle Osmanlı hükümetine vergi vermemesi gerektiği yolunda bir beyanname yayınlamıştı³¹. Patrikhane, 1 Eylül 1919'da yayınladığı bir başka beyanname ile de Yunan ordusunun Türklere karşı muzafferiyetini överek, yerli Rumların Yunan ordusuna katılmaları emrini tekrar etmiştir. Patrikhanenin teşvikiyle İstanbul Rumlarından birçoğunun İzmir'e giderek gönüllü yazıldıklarını görmekteyiz³².

Diğer yandan Venizelos'un emriyle İzmir'de yerli Rumlardan bir tümen kurulmuştu. Yunanistan'ın Adalar valisi papaz Zağfiripolos

30 *Açıksöz* 31 Mart 1337.

39 *Açıksöz* 31 Mart 1337.

31 Şahin, Süreyya; Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul 1980. s. 172.

32 *Açıksöz* 26 Temmuz 1336.

İzmir'e gelerek yerli Rumları teşkilatlandırdı. Batı Anadolu'nun işgal edilen her yerinde yerli milis teşkilatları ve çocuklardan oluşan izci teşkilatları kuruldu. Bunları Yunan ordusuna mensup subaylar, askeri eğitime tabi tuttular. Bölgedeki zengin Rumlar kurulan bu milis-çetelere mali destek sağlıyordu³³.

Yunanistan, işgal bölgesinde Rum nüfusunu artırabilmek için I. Dünya Savaşı sırasında buradan göçetmiş olduğunu iddia ettiği Rumları geri getirme, politikası adı altında sistemli olarak Türkleri göçe zorlamaya başladı. Bunun içinde yerli Rumlardan kurulan çeteler kullanıldı. Çetelerin faaliyetlerinden rahatsız olan Türkler için İleri, 1919 yılında şunları yazıyor;

"Yunanlı ve yerli Rumların yapmakta oldukları fecaattan müteessir olan ahaliden otuzbin muhaciz Nazilli, Soma, Söke, Çine kazalarına hicret etmişlerdir"³⁴.

Aynı konuda Açıksöz ise şunları yazıyor;

"Gelibolu ve Kırkkilise havalisindeki müslümanlar tedhiş edilmekte ve tazyikten bizâr kalan halk dağlara ilticaya mecbur bırakılmaktadır. Kırkkilise taraflarındaki köylerde müslüman ahali evlerinden zorla sokağa atılarak yerlerine Kafkaslardan getirilen Rumlar iskan edilmiştir"³⁵.

Gazetelere yansıyan diğer bir konu ise Rum-Ermeni ve Yunanlıların ortak casusluk yaptıkları yolunda haberlerdir. Yunan emelleri doğrultusunda yapılan bu casusluk faaliyetleri ile ilgili olarak şu haber ilgi çekicidir;

"Bolu civarında yapılan bir hareket sırasında casusluk yaptıkları anlaşılan bir Yunan zabiti, bir Ermeni, bir Rum ve iki er yakalanarak mahkemeye sevk edilmiştir"³⁶.

Türk-Yunan Savaşında yerli Rum ve Ermenilerin tutumu ile ilgili olarak gazetelerde pekçok haber vardır. İnönü Savaşları sonrası için gaye-yi Millîye şunları yazıyor;

"Yunan ordusunun mağlubiyetinden dolayı büyük bir telaşa düşen İstanbul'daki Rum Müdafaa-yı Millîye Heyeti Patrikhaneye müracaatla Rumların taht-ı silaha alınmasını teklif etmiştir"³⁷.

33 Orta Anadolu'da Yunan Mezalimi, s. 22, 23, 24.

34 İleri 27 Temmuz 1335.

35 Açıksöz 29 Mart 1337.

36 Açıksöz 19 Ağustos 1336.

37 Gaye-yi Millîye 14 Nisan 1337.

Hakimiyet-i Milliye ise savaş sonrası İzmir'ini şöyle anlatmakta;

“İzmir’e pekçok Yunan mecruhu gelmiştir. Hastaneler tamamen yaralıyla dolmuş ve yine açıkta pekçok mecruh kalmıştır. Yerli Rum ve Ermeniler evlerini kamilen Yunan mecruhlarına terk etmişler ve kadınlar hasta bakıcı olmuştur”³⁸.

Açıksöz’e göre ise, Yunan ordusu bu yenilgi üzerine yerli Rumları silah altına almaya başlamış. Yunanlılar yayınladıkları askeri bildirimlerle İzmir Rumlarının şehir haricine izinsiz çıkmalarını yasaklamıştı³⁹.

Sakarya Savaşı sonrasında Fener Patrikhanesi, İstanbul vilayeti dahilindeki Rumlardan vergi almak için bir nizamname hazırlayarak vergi toplamaya başlamış, toplanan bu paraların Yunan ordusuna göndermekte idi. Ayrıca vilayet dahilinde sargı bezi, çarşaf, çadır, ilaç gibi maddeleri de toplayarak bunları gönüllü Rum ve Ermeni kadınları eşliğinde Bursa’ya gönderiyordu⁴⁰. Hakimiyet-i Milliye Sakarya Savaşı sırasında İzmir Rumlarının tutumlarıyla ilgili olarak şunları yazıyor;

“İzmir Rumları arasında askerlik meselesinden dolayı büyük telaş vardır. Birçok Rum Hollanda Konsoloshanesine müracaat ederek Osmanlı te’baasından olduklarını beyan etmekte ve suretle askerden kaçmaktadırlar”⁴¹.

Vakit gazetesi ise Sakarya Savaşı neticesinin İstanbul Rumları üzerindeki etkisini şöyle dile getiriyor;

“Sakarya Muharebelerinin neticesi, Rumlar endişeye düşmüştür. İki günden beri muhtelif Rum cemaatleri ictimaalar akdederek vaziyetin aldığı şekil hakkında müzakaratta bulunmaktadır. Rum Muallimler İttihadı evvelki gün ictima ederek bütün Rumları silah başına davet için bir beyanname kaleme almış ve beyanname Rumca gazeteler tarafından neşredilmiştir. Dünde Patrikhane Meclisi hafi bir celse akdederek uzun uzadıya müzakarratta bulunmuştur. Dünkü Rumca gazetelerde Yunanistan’ın verdiği mücadeleye İstanbul Rumlarının katılmaları talep edilmiştir”⁴².

38 *Hakimiyet-i Milliye* 14 Nisan 1337.

39 *Açıksöz* 21-24 Nisan 1337.

40 *Açıksöz* 3 Haziran 1337. *Vakit* 28 Eylül 1337.

41 *Hakimiyet-i Milliye* 25 Ağustos 1337.

42 *Vakit* 18 Eylül 1337.

Büyük Taarruz öncesi ise Yunan ordusunun İzmir, Bandırma ve Bursa Ermenilerinden asker toplamaya çalıştığını yazan Açıksöz, ikibin Ermeninin asker olarak kaybedildiğini belirtmektedir⁴³.

SONUÇ

Milli Mücadelede Anadolu basınının en önemli görevlerinden birisi, millî hareket doğrultusunda Türk kamuoyunu oluşturmak idi. Anadolu Ajansı vasıtasıyla aldığı haberleri okurlarına yansıtan basın, millî politikanın da en büyük propaganda unsurlarından biri idi. Azınlıklarla ilgili yayınlanan haberler, Millî hükümetin azınlık politikası bakımından önemlidir. Bütün azınlıkları Türk vatandaşı sayan millî hükümet, onları Türk unsurundan ayrı tutmamıştır. Savaşta casusluk yapanları ve düşman ordusuna katılanları ister Türk olsun ister azınlık olsun hepsini aynı kanun çerçevesinde vatana ihanet suçlamasıyla cezalandırmıştır.

Yunanistan'ın kurulmasından itibaren Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Rumlar, bu devletin genişlemesi için ellerinden geleni yapmışlardı. Meğolo İdea uğruna Osmanlı devletini parçalamak için bütün şer güçlerle işbirliği yapmaktan da çekinmediler. Kurtuluş Savaşı yıllarında, Millî Hareketi susturmak için bir taraftan İtilâf devletleri kamuoyunda girişimlerde bulunan Yunan-Rum liderleri, diğer yandan kendileri gibi Türk topraklarını parçalamak ve ondan payalmak isteyen Ermenilerle de hertürlü işbirliğini yapmaktan kaçınmadılar. İtilâf devletlerinin kuklası olarak biri Batı Anadolu'da, diğeri Doğu Anadolu'da faaliyet gösteren bu iki kuvvet birbirleriyle uyum içerisinde savaş sonuna kadar çalışmalarını sürdürdüler. Millî Mücadelenin başarıya ulaşması, azınlıkların yurt içinde yıllardır süren işbirlikçicasus konumunu sona erdirmiştir.

⁴³ Açıksöz 6 Mart 1338, 23 Nisan 1338.